

KOMMUNIKATIV SPROGFÆRDIGHED

Indledning

Niveauerne for Prøve i Dansk 1, Prøve i Dansk 2, Prøve i Dansk 3 og Studieprøven relaterer til CEFR, 'Common European Framework of Reference', Cambridge University Press, Europarådet 2001. CEFR udkom i 2008 på dansk som 'Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog', Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Med henblik på at forbedre bedømmelsesapparatet og dermed ensrette og kvalificere bedømmelse af skriftlige og mundtlige besvarelser i danskprøverne er det besluttet fremover at tage afsæt i Lyle F. Bachmanns beskrivelse af 'communicative language ability', som beskrevet i 'Fundamental Considerations in Language Testing', Oxford University Press, 1990, når der skal fastsættes og argumenteres for en bestemt karakter ved en prøvedeltagers præstation.

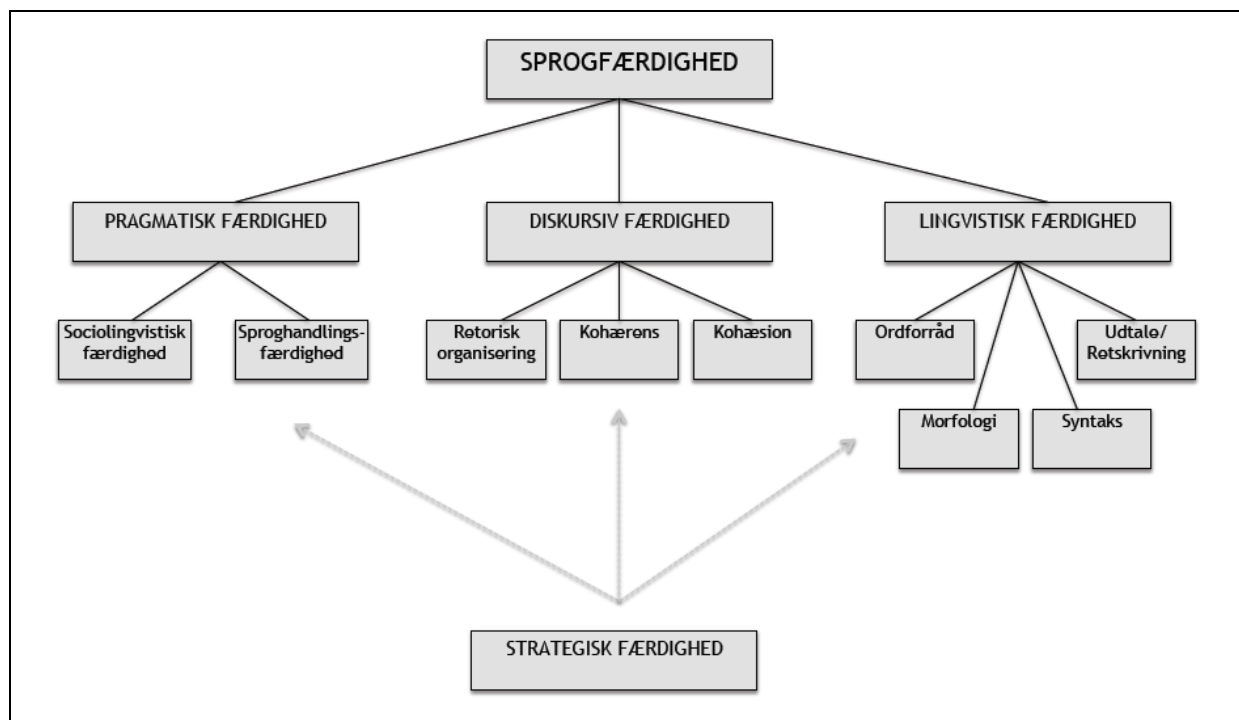
Bachmanns model over kommunikativ sprogfærdighed følges dog ikke slavisk, men er i nogen grad justeret til ud fra de ønsker og behov, der viser sig ved bedømmelse af de fire danskprøver, jf. beskrivelsen nedenfor.

Med ibrugtagning af Bachmanns analyseapparat ændres der ikke ved prøvernes CEFR-niveaufastsættelse. Der ændres heller ikke ved opfattelsen af sprogfærdighed som en kommunikativ færdighed, som er afhængig af situation og sprogbrug i tid og rum, indlejret i en sociokulturel kontekst. Bachmanns beskrivelse ligger i forlængelse af beskrivelsen i CEFR, men er mere detaljeret. Det kan nævnes, at termen pragmatik i CEFR dækker både sproghandlingsmæssige og diskursive forhold, mens pragmatisk færdighed og diskursiv færdighed hos Bachmann er beskrevet som indbyrdes sammenspillende, men to separate delaspekter af den samlede kommunikative sprogfærdighed.

Beskrivelsen nedenfor er udarbejdet af opgavekommissionsmedlemmer. Det er hensigten, at den eventuelt vil blive justeret til, hvis og når det findes hensigtsmæssigt, for eksempel i form af eksempel materiale fra prøvedeltageres skriftlige og mundtlige prøvebesvarelser.

Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet
Styrelsen for International Rekruttering og Integration
Oktober 2015

Model for kommunikativ sprogfærdighed

Efter Lyle Bachman, 1990

Pragmatisk færdighed

Pragmatisk færdighed kan deles op i to delfærdigheder: sociolingvistisk færdighed og sproghandlingsfærdighed.

Sociolingvistisk færdighed

Færdighed i at agere sprogligt adækvat i skrift og tale ud fra den givne sociale kontekst og den givne situation. Dette omfatter kendskab til, hvordan den sociale kontekst influerer på den aktuelle sprogbrug. Faktorer, der har indflydelse, kan f.eks. være de personer, der deltager i en given interaktion, situationen, stedet og formålet med ordvekslingen. Dette igen indebærer f.eks. fornemmelse for register og naturligt sprog og kendskab til idiomer og billedsprog og regler for, hvordan man udtrykker sig med forskellige grader af høflighed.

Sproghandlingsfærdighed

Færdighed i at handle sprogligt funktionelt i skrift og tale ud fra den givne kommunikative hensigt. Eller sagt på en anden måde: Vi har en hensigt, når vi bruger sproget, og vi *gør* noget med sproget, når vi bruger det. Vi handler.

Sproghandlingerne kan deles op i fem grupper: de informationsudvekslende, de handlingsregulerende, de samtalestrukturerende, de følelses- og holdningsudtrykkende og de rituelle sproghandlinger. Til hver gruppe af sproghandlinger findes der verber, der angiver, hvad det er for en handling, der udføres, de såkaldte performativer.

1. De informationsudvekslende sproghandlinger bruger vi til at fortælle om og beskrive verden omkring os. Den talende ytrer sig om verden gennem et udsagn, der kan være enten sandt eller falsk og må så også være parat til f.eks. at begrunde, argumentere for og forklare, hvorfor udsagnet er sandt. Man kan altid problematisere informationsudvekslende

sproghandlinger, f.eks. ved at stille spørgsmål som: *Hvor ved du det fra? Hvordan kan det være? Kunne du ikke underbygge det, du sagde?*

Performativer, f.eks.:
meddeler, beskriver, fortæller, forklarer, påstår, konstaterer, antager, hævder, slutter, benægter, fremsætter en hypotese, stiller og besvarer spørgsmål, oplyser, indrømmer, begrundet, perspektiverer

Ved de mundtlige og skriftlige prøver i dansk testes der især informationsudvekslende sproghandlinger.

2. De handlingsregulerende sproghandlinger bruger vi, når vi henvender os til andre for at få dem til at udføre eller undlade bestemte handlinger, eller når vi selv forpligter os til at udføre bestemte handlinger.

Performativer, f.eks.:
foreslår, opfordrer, lover, beordrer, anmoder, advarer, henstiller, tillader, tilskynder, forbyder, fraråder, nægter, afviser, anbefaler

Eksempler: *Du skulle altså virkelig tage og læse den her bog (opfordrer). Jeg ville aldrig gå igennem den skov om natten (fraråder). Du får bank, hvis du ødelægger min bil (advarer).*

Ved de mundtlige og skriftlige prøver i dansk testes der ikke/kun sporadisk i handlingsregulerende sproghandlinger.

3. De følelses- og holdningsudtrykkende sproghandlinger bruger vi, når vi gerne vil give udtryk for følelser og holdninger. Til denne kategori hører f.eks. at give udtryk for glæde, vrede og mening.

Performativer, f.eks.:
roses, accepterer, udtrykker glæde, udtrykker vrede, udtrykker sympati, beklager, undskylder, anerkender, udtrykker mening

Eksempler: *Jeg synes, danskerne er nogle underlige nogle (mening). Ih, hvor er det altså dejligt vejr i dag (glæde). Jeg er, lige så jeg koger (vrede).*

Ved de mundtlige og skriftlige prøver i dansk testes der i de følelses- og holdningsudtrykkende sproghandlinger.

4. De samtalestrukturerende sproghandlinger bruger vi, når vi vil regulere forløbet af en interaktion. Til denne kategori hører f.eks. at indlede, gribe ordet, give udtryk for interesse, afslutte.

Performativer, f.eks.:
hilser, indleder, afslutter, giver udtryk for interesse, markerer, at man lytter, griber ordet, giver ordet videre, understreger, kommenterer, opsummerer, konkluderer, afrunder

Ved de mundtlige prøver i dansk testes samtalestrukturerende sproghandlinger.

Eksempler: *Jeg var ude for noget meget mærkeligt i går (indlede). Jeg har været ude for noget lignende (griber ordet). Det var dog utroligt (giver udtryk for interesse). Aha (markerer, at man lytter). Nu kan der vist ikke koges mere suppe på den pind (afslutter).*

5. De rituelle sproghandlinger bruger vi, når vi udtrykker os vha. faste vendinger i situationer, der følger bestemte konventioner.

Performativer, f.eks.:

lykønsker, døber, gifter, udnævner, erklærer, ansætter, sværger, idømmer, forfremmer, tilgiver, forbander, udtrykker medfølelse, takker

Eksempler: *Jeg erklærer jer hermed for rette ægtefolk at være (vie). Hjertelig tillykke med de 70 år (lykønske). Det gør mig ondt (udtrykke medfølelse).*

Ved de mundtlige og skriftlige prøver i dansk testes der ikke i de rituelle sproghandlinger.

Diskursiv færdighed

Hvis en sprogbruger inden for forskellige genrer kan producere ytringer, der indgår som meningsfulde dele i en *sammenhængende skriftlig eller mundtlig tekst*, kan sprogbrugeren siges at besidde diskursiv færdighed. Eller sagt på en anden måde: At sprogbrugeren kan udtrykke tanker og ideer i skriftlig og mundtlig diskurs, således at modtageren ikke skal anstrenge sig for at forstå pga. manglende organisering og sammenhæng.

Diskursiv færdighed kan deles op i tre delfærdigheder: retorisk organisering, kohærens og kohæsion.

Retorisk organisering

Den retoriske organisering omhandler genrekrav til opbygning af en mundtlig eller skriftlig tekst.

Skriftlige tekster kan retorisk organiseres på forskellige måder. En velorganiseret tekst udvikler sig logisk i overensstemmelse med formålet. Afhængigt af genre og emne kan den følge forskellige mønstre for tekstlig og retorisk organisering, f.eks. kronologisk gennemgang af et emne med løbende kommentarer eller præsentation af en påstand, underbygget af konkrete eksempler.

I mundtlig interaktion er **turtagningen** en vigtig del af den retoriske organisering. En tur er den tid, hver enkelt deltager taler. I en velorganiseret samtale taler deltagerne med forholdsvis minimalt overlap og pause mellem turene. At besidde færdighed i turtagning betyder, at man kender og kan bruge de samtalestrukturerende sproghandlinger.

I mundtlig interaktion er det vigtigt, at samtaleparterne kommunikerer nogenlunde 'flydende', dvs. benytter relevante redskaber til at tage, holde og give ordet og kommentere adækvat. Dette sker bl.a. ved brug af passende gambitter (= samtaleregulerende ord og udtryk) (*Må jeg lige sige noget? jomen, jamen, Nu er det altså mig, der taler, Hvad synes du? ja, aha, ja, Er det rigtigt? Det siger du ikke!*) og stemmeføring, mimik og gestik samt brug af *tøvesignaler* (*sååå, øh, æh, Hvad er det nu, det hedder?*).

Selvom det at tale flydende og uden for mange pauser er vigtigt i mundtlig interaktion, er der mange variationer. Også for flydende modersmålstalende vil det i mange situationer være normalt med afbrydelser i talens 'flow', med *dysfluency*.

Det kan dreje sig om for eksempel *udfyldte pauser, selvafbrydelser, falske starter, reparation, tøvesignaler, gentagelser, overlap, afbrydelser og syntaktisk sammensurium*. Disse former for dysfluency opstår f.eks. under kognitiv belastning og kan også være afhængige af, hvor lidt eller hvor meget talen er planlagt, og hvor formel eller uformel den er. Men de kan også opstå af andre årsager, f.eks. fordi den talende ikke vil virke for kategorisk og autoritativ.

Kohærens

Kohærens er den *indholdsmæssige sammenhæng*, den røde tråd i skriftlig og mundtlig tekst, dvs. den *globale og lokale sammenhæng*, som dækker sammenhæng på heltekstniveau og sammenhæng mellem større tekstdele, f.eks. sammenhæng mellem afsnit (jf. retorisk organisering) og på ytringsniveau.

Kohæsion

Kohæsion er den formelle sammenhæng, dvs. *den eksplicite sproglige markering* af sammenhæng i skriftlig og mundtlig tekst, f.eks. ved brug af konjunktioner, adverbier, pronominalreferencer, tempus, informationsstruktur (tema-remā*) og bestemthed, dvs. den *lokale sammenhæng* på ytrings- og sætningsniveau.

*Tema-remā: Tema er den information, som forudsættes bekendt, og som ofte står først i sætningen, mens remā er ny information. Den nye information står ofte sidst i sætningen. Eksempel: *Lige uden for byen lå der et hus i en tilgroet have. Huset kunne næsten ikke ses, når man stod ude på vejen, for der var en fire meter høj hæk rundt om det.* I den første sætning er *et hus* remā. I den næste sætning er *huset* tema.

Lingvistisk færdighed

Hvis en sprogbruger såvel skriftligt som mundtligt kan producere korrekte sætninger og ytringer, besidder sprogbrugerens lingvistisk færdighed. Det indebærer færdighed i:

- at bruge ordforråd adækvat, eller sagt på en anden måde: At sprogbrugerens råder over et ordforråd, der gør det muligt for ham eller hende at udvælge de ord, der er nødvendige for at udtrykke sig mundtligt eller skriftligt om et emne på en passende måde i en given kontekst, situation, genre. Dette indebærer også, at sprogbrugerens behersker naboord (kollokationer), for det vil betyde, at sproget er lettere at forstå, og at det lyder mere naturligt. Naboord er ord, som kan være hinandens naboer. *Høj* og *stor* er betydningsmæssigt forholdsvis nærtbeslægtede, men kan ikke altid frit udskiftes med hinanden i en tekst. F.eks. kan *høj* være naboord til *temperatur*, men ikke til *fiasko*, mens *stor* kan være naboord til *fiasko*, men ikke til *temperatur*.
- at bruge grammatikregler (morfologi og syntaks)
- at udtale dansk (fonologi og prosodi)
- at stave og sætte tegn (retskrivning).

Strategisk færdighed

Strategisk færdighed er færdighed i at gennemføre effektiv kommunikation med de midler, man aktuelt har til rådighed i en specifik kontekst og situation. Det indebærer at planlægge og vurdere kommunikationen, at undgå og reparere komplikationer under kommunikationen, at håndtere kommunikative sammenbrud og at bruge affektive kneb, dvs. spille på følelser.

At have strategiske færdigheder indebærer i mundtligt sprog, at man nogenlunde kan få sagt det, man vil, og løbende klarer kommunikative problemer, der måtte dukke op undervejs med de midler, man har til rådighed. Strategierne kan være både verbale og ikke-verbale.

Det hører også til det strategiske beredskab, at man beder kommunikationspartneren om gentagelse, omformulering eller forklaring, når der er noget, man ikke forstår.

Litteratur

Bachmann, Lyle F.: 'Fundamental Considerations in Language Testing', Oxford University Press, 1990

'Common European Framework of Reference', (CEFR), Cambridge University Press, Europarådet 2001

[PDF]Common European Framework of Reference for Languages
www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf

'Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog', Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2008

Dansk udtale, en undervisningsvejledning, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2008

Hansen, Erik og Lars Heltoft: Grammatik over det Danske Sprog, I-III, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2011

Jacobsen, Henrik Galberg og Peder Skyum-Nielsen: Dansk sprog. En grundbog, Schønberg, 2010

Retskrivningsordbogen, 4. udgave, Dansk Sprognævn, Alinea A/S, 2012

www.dsn.dk/ro/ro.htm